

KERTINĖ
PARAŠTĖ

Leidžiasi uždanga

Tai, kas vyksta dabar Sovietų Sąjungos miestų gatvėse, yra politinis teatras. Jį režisuoja seni vyrai pilkais veidais. Pilkais — nuo rūpėsio ir baimės. Su kiekvienu praeinančiu mėnesiu jie darosi vis labiau vieniši. Vieniši! — sušuks skaitytojas. Ar nematote, kad tie vyrai pilkais veidais turi tankus, turi tūkstantčius jaunų smogikų juodomis uniformomis! Ar negirdite tarškančių tankų vikšrų ant Vilniaus gatvių grindinio? Ar nebaisi žaibus mėtančio pilko veido vyro su Kaino ženklų?

Baisu. Tačiau tai paskutinis veiksmas blogai režisuotai dramai, iš kurios bundame kaip iš blogo sapno. Sąjungoje leidžiasi uždanga daug dešimtmečių besitęsusiame vaidinime. Septynis dešimtmečius žmonių gyvenimas buvo režisuojamas klaidingų teatro teorijų. Žmonės nešiojo kaukes. Kalbėjo žodžius, kurie turėjo slaptas reikšmes. Padarai su kaukėmis statė stiprią, cementinę ateitį. Cementinėse aikštėse vyko savitainiai laimėjimų parada. O tačiau niekas nepastebėjo, kad to cemento plyšiuose pradėjo augti žolė. Pažiūrėkit: cemento aikštėse auga pieva. O taip: cemento aikštėse dar negali būti sėti, bet žalia žolė per metus kitus suardys cementą, vėjas atpūs juodžemio dulkes, ir gal vėl vietoj cemento aikštės bus dirbama žemė.

Šiuo metu mes esame pririšti prie televizijos ir radijo, nes mums svarbu, kas dedasi Lietuvoje. Ir gerai, kad rūpinamės. Gerai, kad skambiname mūsų atstovams Kongrese, kad reikalaujame Lietuvai paramos žodžių iš politikų. Tačiau mūsų rūpestis Lietuva, kuris atneša tiek širdgėlos ir įtampas, neturėtų mus apakinti tam, kas dedasi toje apmaudo Sąjungoje. Gal įžvalgos padės nugalėti liūdesį, kuris tik mus paralyžuos. Gaila, kad, mums patiems nenorint, tarsi ir mes esame rusiško romano veikėjai — o tas romanas blogai parašytas ir labai ilgas.

Suprasti tam, kas Sąjungoje dedasi, padeda naujausias žurnalo *The New Republic* numeris (1991.I.21). Lietuviai tiesiog turėtų bėgti į kioskus šį numerį įsigyti. Numerį lengva atpažinti: ant jo viršelio yra byrantis į šukes Sovietų Sąjungos žemėlapis su žodžiais „The End“. Tikrai apsimoka tris dolerius investuoti žurnalui, nes beveik visas numeris yra apie Sovietų Sąjungą. Išjunkime televiziją, užsukime radiją nors valandai, ir pavartykime šį žurnalo numerį.

Labai įžvalgus numerio vedamasis „Let the Peoples Go“. Komunistinė sistema buvo grindžiama klaidingomis pažiūromis į žmogaus prigimtį ir civilizaciją. Priešingai marksistinei doktrinai, neatėjo galas istorijai, nebuvo materializmo triumfo, religija nebuvo išrauta, neįvyko tarptautinė proletarinė revoliu-

cija. Laisvė, šeima, religija, tauta — jie visi buvo paaugoti pavergiančiai, išseminčiai utopijai. Komunistai sistemingai neigė, kad tautos yra. Sovietų valdžia ciniskai rėmėsi ant tokio pat imperializmo, kurį jie rituališkai smerkė užsienyje. Šiuo metu ateities pradžia tam žemės plotui, kurį dabar vadiname Sovietų Sąjunga, yra ne dabar esanti imperinė sistema, bet tautos, kurias jie pasigrobė. Joms — ne Maskvai — yra teisė nuspręsti, kas toliau dės.

The New Republic redaktoriai pasisako prieš stabilumo vardu besitęsiančios sovietų hegemonijos racionalizavimą. Jų nuomone, bandymas išgelbėti griūnančią Sąjungą dar labiau paaštins jėgos tuštumą, užuot jį pripildys. Redaktoriai klausia: ką mes galime daryti? Tautų išsilavinimas yra azerų ir armėnų, ukrainiečių ir lietuvių, totorių ir uzbekų rankose. Mes, amerikiečiai, turime užmegzti ryšius su naujai kylančiais vadais sovietinėse respublikose ir eiti į diplomatinis santykius su gimstanciomis tautinėmis valstybėmis. Redaktoriai pažymi, kad jei tai atrodo radikalu dabar, tai už metų atrodys savaime suprantama. Penkerius metus JAV moraliniai ir strateginiai interesai buvo rišami su Michailo Sergejevičiaus Gorbaciovo pasisėkimu. Dabar jie rišasi su jo nesėkme.

Neseniai miręs anglas filosofas Michael Oakeshott kartą apibūdė totalitarizmą istoriją kaip valdžią iš knygos. Valdovai skaito iš knygos, bet kartais, kai realybė įsiterpia, jie turi pakelti akis nuo knygos, kad galėtų valdyti realų pasaulį. Kai realus pasaulis keičiasi ir fikcija vis mažiau rišasi su įvykiais, val-

(Nukelta į 2 psl.)

„Lietuvai jau bundant“ — eisena naktį į Gedimino pilies kalną Vilniuje 1988 metais.

Ludviko Ruiko nuotrauka

Dievo įsikūnijimo reikšmė žmogaus sampratai

VYTAUTAS BAGDANAVIČIUS

Norint teisingai suprasti Kalėdas, reikia turėti prieš akis vieną sąlygą, kuri yra pagrindinė reikšmės jų supratimui. Kalėdos, kaip žinome, yra šventė, skirta pagerbti faktui, kad Dievas priima žmogaus prigimtį. Reikia atsisakyti pastangų Kalėdas išaiškinti natūraliu būdu. O mes, modernių laikų žmonės, esame palinkę tikėjimo tiesas suvokti taip, tarsi mes patys būtume jas atradę. Taigi lyg jos būtų vienu ar kitu atžvilgiu mūsų natūralaus gyvenimo dalykas. Su Kalėdų tiesa mes taip negalime išsiversti. Nors mes čia turime reikalo su tokiu būtinu kiekvienam žmogui dalyku, kaip žmogaus gimimas, tačiau paprastu gimimu Kalėdos yra neišaiškinamos. Net priešingai, Kalėdų studijavimui geriau yra pradėti nuo to, kad mes čia turime reikalo ne su natūraliu dalyku, bet net, natūraliai žiūrint, su negalimu dalyku. Kalėdos, natūraliai žiūrint, yra negalimybė. Dievo gimimas žmogumi, natūraliai žiūrint, yra negalimybė. Ir šios sąlygos yra geriau nepaleisti iš savo dėmesio lauko, norint geriau pažinti Kalėdų paslaptį.

Sustokime tik prie dviejų pagrindinių Kalėdų faktų. Pirmasis faktas yra žmogus, kurį mes pažįstame savyje ir kituose, su jo visomis gyvenimiškomis problemomis, prasidedančiomis jo gimimu ir besibaigančiomis mirtimi.

Iš kitos pusės, paimkime Dievo sąvoką, kuri, jei yra verta to vard, yra tai, jog jis yra tokia būtis, iš kurios yra kilęs visoks buvimas ir kuriai neturi reikšmės nei gimimas, nei mirtis. Paimkime Dievą, kuris yra suvokęs žmogų ir jį sukūręs ir jį nuolat palaiko. Ir dabar sudėkime šias abi būtis kartu, kaip tam atstovauja talikiškas tikėjimas, būtent, sujungtąs viename asmenyje, tai ir gausime tokį akibrokštą, tokį nuostabą keliantį faktą, kuris žmogaus gyvenimą pastato visai kitoje būklėje. Tai ir bus to uždavinio sąlygos, kurį mums kelia Kalėdos.

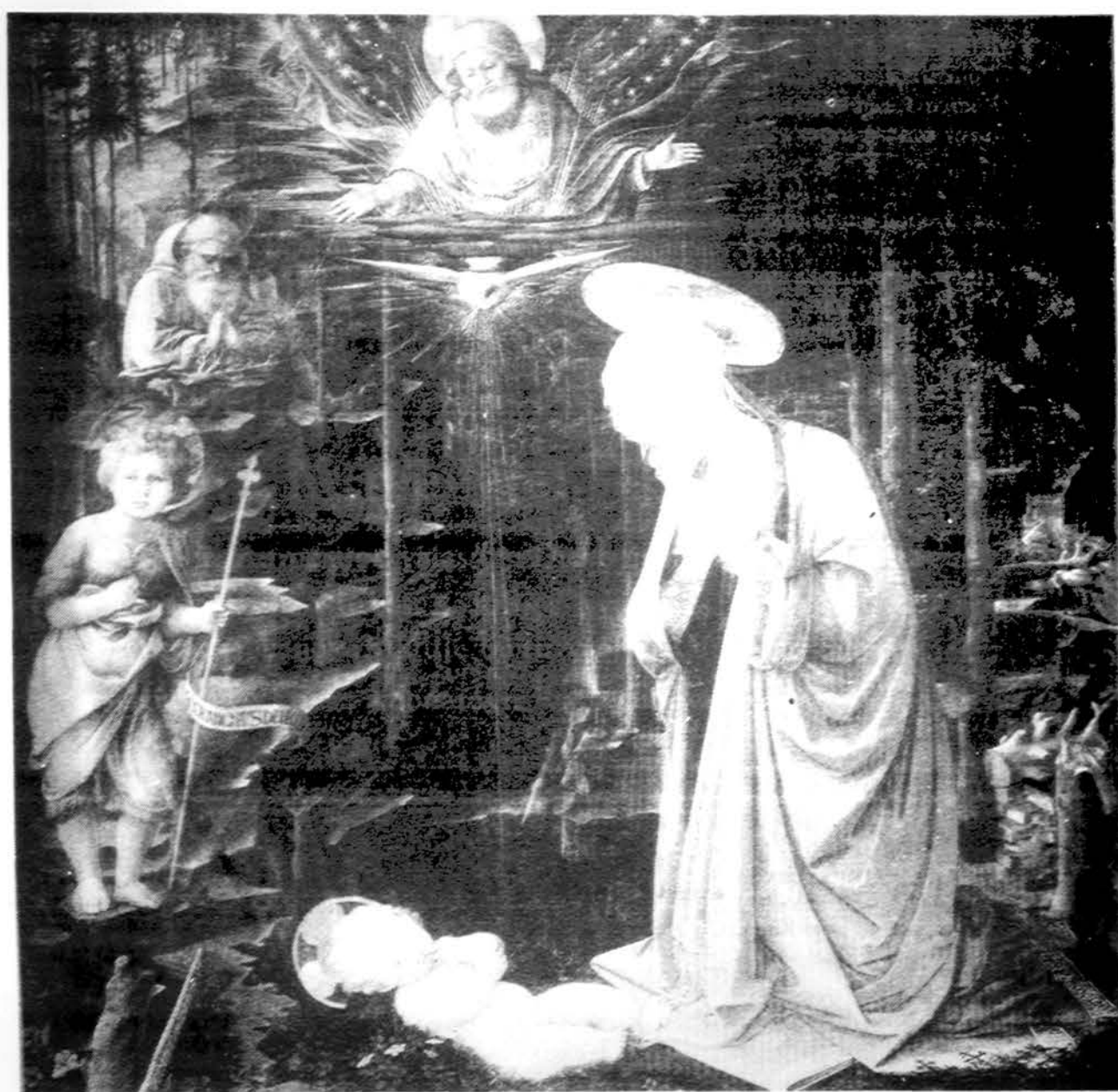
Kas atsitinka per Kalėdas? Čia įvyksta žmogiškai negalimas dalykas. Dievas priima žmogaus prigimtį. Tai yra natūrali negalimybė. Jokia prigimtis pati iš savęs to negali padaryti. Joks augalas negali priimti kito augalo prigimties, ir joks gyvulys negali priimti augalo prigimtį ir pasilikti savo paties prigimtyje. Taip pat joks gyvulys negali pasikeisti su kitu gyvuliu prigimtimi ir kartu pasilikti savo paties prigimtyje. Dar nuostabiau, kad tas, kuris yra padaręs visas prigimtis su jų dėsningumais, pats priimtų vieną iš savo sukurtų prigimių, pasilikdamas tuo, kuo jis yra, būtent Dievu. Štai dėl ko į Kalėdų paslaptį tenka žiūrėti kaip į tokio pobūdžio dalyką, kuris viršija mūsų natūralias galimybes.

Kalėdų paslapties aiškinimas bus gilus uždavinys žmonijai, kol žemėje gyvens koks žmogus. Dėl to ir mes negalime tikėtis pilno šios paslapties išaiškinimo. Tačiau labai svarbu, kad pačios problemos mes nesuprastintume, kad ir sakdami, jog mes čia turime reikalo ne su pilnu žmogumi ir ne su pilnu Dievu. Reikia pasilaikyti tas abi sąlygas, kad mes čia turime reikalo ne tik su Dievu, bet ir su konkrečiu žmogiškumu. Prie šių abiejų faktų mes ir norime pasilikti ir juos pasiaiškinti.

Pradėkime nuo kūniškos mūsų prigimties. Kalėdų paslaptis yra ir kūniškos žmogaus prigimties tiesa. Dievas, priimdamas žmogaus kūną, aiškiai parodo, kad jis nėra apsispylęs ta žmogaus prigimtimi, kurią jis yra sukūręs. Jis tą žmogiškumą vertina ligi tokio laipsnio, kad pats jo prigimtį priima sau. Dievo buvimas kartu žmogui ir Dievu nepaprastai daug sako apie žmogaus prigimtį. Apie tą nuostabą, kad Dievas priima žmogaus prigimtį, buvo labai daug diskutuota pirmaisiais penkiais krikščionių šimtmečiais.

Mintis, kad Dievas priimtų žmogaus prigimtį, daugeliui atrodo tiesiog negalimas dalykas. Dėl to nemažai pirmųjų amžių krikščionių mastytojų, ypač graikiškos kultūros, labai sunkiai galėjo su ta tiesa susitaikyti. Jie ieškojo įvairių priemonių šios tiesos realumą susilpninti. Viena iš tokių realiųjų sumažinimo priemonių buvo išdirbta pažiūra, kad Kristaus kūnas nebuvo tikras medžiaginis kūnas, bet buvo tik vadinamas dvasinis kūnas.

Ypačiai reikšmingas Kristaus kūno žmogiškumo gynybas buvo popiežiaus Leonas Didysis. Jis labai energingai mokė, kad Kristaus kūnas buvo tos pačios prigimties, kaip mūsų kūnai. Dievo Žodis pats tapo mūsų kūnu. Tikras Dievas pradėjo gyventi žmogišku kūnu. Kad Kristaus kūnas buvo mūsų kūnas, tai liudija faktas, kad jis gimė iš moters, panašiai kaip mes visi gemame iš moters. Kitaip žmogui negalime būti, kaip gimdami iš moters. Išimčių šiame reikale nėra. Taigi ir Jėzaus kūnas atėjo iš moters. Tačiau dėl to jis nenustog savo dieviškos prigimties. Žinoma, tai gali padaryti ne kas kitas kaip tas, kuris yra sukūręs žmogaus prigimtį. Taigi,

Fra Filippo Lippi. Marija, garbinanti Vaikėlį, su jaunučiu Jonu Krikštytoju ir šventuoju Bernardu (?) arba Pagarbimas gričio, ca. 1459. Gemaeldegalerie, Berlynas.

nors priimdamas mūsų prigimtį, Dievo Žodis pasiliko Dievu. Tai yra krikščioniško tikėjimo griaučiai. Kas juos turi, tas yra krikščionis, o kas juos suminkština, tas neturi pilnos krikščioniškos sampratos.

Iš šios tiesos seka tiesa, liečianti mūsų prigimtį. Tai yra konkretios mūsų prigimties išaukštinimas. Žmogaus prigimties išaukštinimą popiežius Leonas Didysis ne mažiau realiu, bet įspūdingu būdu mums pristato. Štai kaip grubiai jis tai pasako. Jis paima šv. Rašto tiesą, kad Jėzus, po mirties ir prisikėlimo buvo pakviestas sėdėti šalia Tėvo. Tačiau tokio pakvietimo nereikėjo Kristui kaip Dievui, nes jis visada ten buvo. Su Kristumi šiuo atveju šalia Dievo atsisėdėjo žmogus, su savo kūniška prigimtimi.

Popiežius Leonas Didysis drįsta klausyti: „Kas buvo tas, kuris išgirdo Dievo žodžius: sėskis mano dešinėje ir būk mano dalininku? — Tai buvo ta pati prigimtis, kuri buvo girdeji žodžius: tu esi dulkė ir į dulkę pavirsi“. Koks kontrastas. Aišku, kad negalima didesnio dalyko pasakyti apie mūsų prigimtį, kaip šie Leono Didžiojo žodžiai.

Išklause šiuos didingus žodžius apie mūsų prigimtį, atkreipkime dabar dėmesį į pačią mūsų

prigimtį. Pasisavinkime paprastą, bet be galo reikšmingą tiesą, kad Dievas, priimdamas mūsų prigimtį, *nei kiek jos nepakeitė*. Jis jos dirbtinai nepagerino. Jis priėmė tokią žmogaus prigimtį, kokią jis iš pradžių buvo sukūręs. Mes ne kartą neturime daug pagarbos mūsų prigimčiai. Mes esame linkę norėti ko nors geresnio. Dabar kylanti jaunų žmonių saviudybių banga liudija jų apsiavilimą savo prigimtimi. Tačiau Dievas nėra apsispylęs mūsų konkrečią prigimtį. Tas skatina ir mus su didesne pagarpa žiūrėti į mūsų prigimtį.

Šia proga aš kviečiu atkreipti dėmesį į šias keturias mūsų prigimties vertybes: 1. į mūsų kūnišką gimimą, 2. į mūsų lytinių skirtumų palaimą, 3. į mūsų tarpusavių santykiavimų vertybę ir 4. į mūsų kentejimų vertybę ta prasme, kad mūsų nelaimės neatskiria mus nuo Dievo ir kad jos nereikšia Dievo malonės sumažėjimo.

Pradėkime nuo gimdymo vertybės. Mes esame žmonės tik dėl to, kad esame gimę. Tačiau ši tiesa kažkaip iškrinta iš mūsų galvos. Gal to iškritimo priežastis yra ta, kad mes iš tėvų gauname tik savo visą biologiją, o mūsų siela — yra betarpiškas Dievo dovis. Tačiau nepaisant to, be mūsų tėvų pradžioje mes nega-

lėjome tapti žmonėmis. Mes paprasčiausiai nebūtume gimę. Dėl to ir Dievo Sūnus nebūtų galėjęs tapti tuo, kuo jis yra, jei nebūtų gimęs iš moters.

Žmogaus galia gimdyti yra verta daug didesnės pagarbos, negu mes jai turime. Galia išleisti iš savęs sau panašią būtybę turi tik Dievas ir žmogus. *Jos neturi angelai*. Angelai nieko negimdo. Gyvulių galia gimdyti yra tik tos nuostabios galios nesąmoningas simbolis. Gyvulys nežino, kad jis gimdo, ir to jis negali nei žinoti, nei suprasti. Tai yra žmogaus protingos dvasios privilegija.

Pagarba gimdimui ir gimimui yra vienas pagerbimas, kurį mūsų prigimčiai suteikia Dievo įsikūnijimas. Kitas pagerbimas, kurį mes gauname iš šio intymaus ir naujo santykio su Dievu, yra mūsų lyčių skirtingumo pripažinimas. Mes dažnai kalbame apie lytines nuodėmes, o ne apie lyčių skirtingumo palaimą mūsų gyvenimui. Iš tikrųjų kaip daug palaimos mes turime iš to, kad mes vieni esame vyrai, kitos — moterys!

Kokių būdu Dievo Žodžio įsikūnijimas pagerbė mūsų lytinį gyvenimą? — Jis tai padarė paprasčiausiai tuo būdu, kad jis nepriėmė sau kartu vyriškos ir moteriškos prigimties. Jei tai

(Nukelta į 4 psl.)

Šiame numeryje:

Sovietinės imperijos galas? • Dievo įsikūnijimas ir žmogus • Lietuvos PEN klubas • Julijos Švabaitės apybraiža • Kazio Bradūno poezijos rinktinė Lietuvoje • JAV imigracijos istorikas žvelgia į savo knygą • Sonatos ir Roko Zubovų koncerto Chicago'je laukiant

Susitikimas su Lietuvos PEN klubu Vilniuje

STASYS GOŠTAUTAS

Lietuviškas PEN klubui greit sueis dveji metai. Rodos, dar ne taip seniai, 1989 metų kovo mėnesį, Romualdo Lankausko dėka, pirmą lietuvišką organizaciją tapo tarptautiskai pripažintu savarankišku vienetu.

Tarptautinio PEN klubo pagrindinis tikslas yra ginti rašytojo laisvę kurti be jokių varžtų, pagal savo talentą ir įsitikinimą. PEN istiesia pagalbos ranką kiekvienam persekiojamam nariui. Kai Tarptautinio PEN klubo vardu siųsdavom telegramas Brežnevui iš Rio ar Caracas, neturėjom daug vilties, kad kada nors pamatysim Viktorą Petkų ar Balį Gajauską; nežinojom, ar jie žino, kad mes apie juos žinom. Dabar žinom, kad jie girdėjo ir žinojo.

Pernykščių metų spalio 15 dieną Vilniuje įvyko visuotinis Lietuvos PEN centro posėdis, kuriame dalyvavo 25 Lietuvos nariai ir trys svečiai iš Amerikos skyriaus: Aušra Jurašienė, Tomas Venclova ir Stasys Goštautas. Tai buvo labai darbinga sesija, per ją aptarta ir išspręsta daugelis klausimų.

Susirinkimui pirmininkavęs Romualdas Lankauskas supažindino dalyvius su bendra Lietuvos ir Lenkijos PEN centrų rezoliucija dėl įvykių Eišiškės ir išreiškė viltį, kad Lenkija prie jos prisidės. Taip pat buvo pritarta Algirdo Statkevičiaus prašymui padėti surasti kažkur KGB archyvuose įstrigusį rankraštį. Lankauskas taip pat pranešė, kad Norvegijos PEN klubas išpildė savo pažadą ir atsiuntė Lietuvos PEN centrui 15 tonų popieriaus ir gerą kopijavimo mašiną.

Kornelijus Platelis, naujai išrinktas Lietuvos PEN centro pirmininkas
Vytauto Maželio nuotrauka

Susirinkimo dalyviai sutiko su pasiūlymu leisti metinį almanachą. Tai daugelio PEN centrų tradicija — reguliariai išleisti savo narių ir/ar geriausių savo šalies rašytojų vertimus į anglų, vokiečių, ispanų ir prancūzų kalbas. Lietuviams neatidėliojant reikia tokių almanachų. Ričardas Gavelis sutiko tam sudaryti ad hoc

komitetą, kuris padarytų atranką ir pasirūpintų išleidimu. Ypač skubiai reikėtų paruošti vokiečių kalba, nes ateinantį rudenį PEN Kongresas bus Vienoje. Lankauskas paminėjo du pažįstamus Vokietijos profesorius, kurie neblogai moka lietuviškai ir galėtų tokiu almanachų. Ričardas Gavelis sutiko tam sudaryti ad hoc

Lietuvių literatūros vertimai yra viena geriausių „propagandos“ priemonių. Atmenu, kaip Madeiroje, Portugalijoje, Barcelonoje ar New York'e daugelis vietinių rašytojų prašė mūsų literatūros pavyzdžių, o mes, deja, beveik nieko neturime. Taip pat būtų labai svarbu skubiai paruošti Norvegijos literatūros kūrinių vertimų į lietuvių kalbą rinkinį. Lietuvoje, berods, yra net du ar trys norvegų kalbos žinovai! Tokia rinktinė būtų tinkama padėka už norvegų parodytą palankumą ir dovanas. Poezijos pavyzdžiai turėtų būti spausdinami abiem, norvegų ir lietuvių, kalbomis, kaip tai įprasta daug kur pasaulyje.

Kalbantis su Lietuvos rašytojų sąjungos pirmininku ir valdyba, o paskui su PEN klubu, iškilau seniai pribrendęs mūsų literatūros vertimų į anglų kalbą reikalas. Per 45 metus JAV, Anglijoje, Australijoje ar Kanadoje neįstengėme paruošti nė vieno profesionalaus vertėjo. Tai keista, bet ir suprantama. Vertėjo menas (ne amatas) duoda nedaug garbės ir dar mažiau pinigų. Niekas vertėjui neatlygina už sugaištą laiką ir negerbia jo už pasiūlytą. Atėjo laikas jį tai pažūrėti rimčiau ir praktiškiau.

Juk JAV turime Lituanistikos Katedrą, turim jau paruoštus profesionalus, kurie moka abi kalbas (pvz., Violeta Kelertienė). Kodėl prie esamų Katedros kursų nepridėti dar vieną seminarą, kuriame vertimas būtų nuolatos dėstomas kaip garbinga disciplina, už kurią studentas gautų įskaitas (kreditus) ir matytų savo darbo vaisius išspausdintus. Savanoriškai gerų vertėjų nėra, kaip tai įrodė 45 metų

gyvenimas Amerikoje. Turi būti skiriamos stipendijos, ruošiami seminarai, studentų darbai turėtų būti išspausdinti. Tikėkimės, jog Katedra sutiks būti vertimų programos branduoliu.

PEN susirinkimo Vilniuje metu buvo nutarta išrinkti naują valdybą, kurios kadencija prasidėtų 1991 metų kovo mėnesį.

Dabartiniam pirmininkui norint atsistatydinti, buvo pasiūlyti keli kandidatai, ir po slapto balsavimo paaiškėjo, kad daugiausia balsų surinko poetas Kornelijus Platelis. Daug sėkmės jam, mokantis kalbų! Taip pat buvo išrinkta ir vienbalsiai patvirtinta nauja valdyba.

Už savo nuopelnus, įsteigiant Lietuvos PEN centrą, ir už sunkią

pirmųjų dvejų metų darbo našą Romualdas Lankauskas buvo vienbalsiai išrinktas nuolatinio vicepirmininku ir Amerikos skyriaus garbės nariu. Lietuvos ir Amerikos skyriai vienbalsiai pritarė tam sumanymui.

Išvengti nesusipratimų ir pasekanti tarptautiniu pavyzdžiu, buvo sutarta dėl procedūros naujų PEN narių priėmimui. Norint įstoti į Lietuvos PEN centrą, reikia vieno nario rekomendacijos ir bent dviejų išspausdintų knygų bei kritikų komentarų. Valdyba balsuoja slapta, ir kandidatas turi gauti bent tris balsus. Taip pat buvo nuspręsta, kad Amerikos ir Lietuvos skyriai turi teisę balsuoti drauge kaip vienas centras.

(Šis yra pirmasis iš dr. Stasio Goštauto „Draugo“ kultūriniam priedui paruoštų trijų straipsnių serijos apie padėtį Lietuvoje, jam buvusius tėvynėje praėjusių metų ankstyvą žiemą. Toliau šiuose puslapiuose bus spausdinamos dr. Goštauto Lietuvos politinio/ekonominio ir kultūrinio gyvenimo apžvalgos.)

Kertinė parašė

(Atkelta iš 1 psl.)

dovai kartais turi visiškai atidėti knygą. Sovietų Sąjungoje Gorbačiovas dar savosios knygos nėra užvertęs, kaip matyti iš pastarųjų dienų įvykių. Bet ateina neišvengiamai laikas, kada savo istorijas pasakos kiti.

a.v. il.

(Skaitytojai nesunkiai įsivaizduos, kokia sunkia nuotaika laikraščio darbuotojai ruošia šios savaitės dienų laidas. Palyginus su tuo kas vyksta šiomis dienomis Lietuvoje, atrodo, viskas kita yra netekę prasmės. O tačiau — ir iš šio Draugo priedo — numerio pasisemkime stiprybės — Dievas yra mūsų pusėje, lietuviškoji poezija yra galinga ir nemari, istorikai dirbs ir muzikai skambins nuostabią muziką. Gyvuokime, kad gyvuotų mūsų tauta. — Red.)

Romualdas Lankauskas, vienas Lietuvos PEN centro steigėjų ir pirmasis jo pirmininkas
Vytauto Maželio nuotrauka

Julija Švabaite

Pilėnų dramblys Dainavoje

Šiais metais jau miegame Baltuosiuose rūmuose. Nesvarbu, kad lovos siaurutėlės, kad čiužiniai pernelyg minkšti — įkrenti kaip į duobę. Bet mus pamokė — pasieškokite lentų, pakliškite po tais čiužiniais ir miegosite kaip ponios...

O anais metais studijų savaitėje buvo tiek daug stovyklautojų, kad Baltuosiuose rūmuose neįmanoma gauti kambarių, jei iš anksto neužsisakei. Taip mudvi su bičiule, globojamos simpatizingų ciceriškų, leidomės kelionėn — kaip nors susirasime pastogę...

Simpatizingieji ciceriškai! Automobilių visa kelia kvepėjo kava, o atsiminus praėjusius metus, visoki skanesiai, pajavirinti pasakojimais, kaip raguti sūrius, daryti raudoną vyną taip, kad galva greitai apsisuktų ir vėl atsisuktų, kaip džiiovinti obuolių be ugnies, kaip pasiūti tokį drabužį, kad uždengtų visas negeras linijas, kaip sutvarkyti pasaulį, išleidžiant naujus įstatymus, na ir išgirsti niekad negirdėtų daugybę anekdotų, iš kurių susidarytų nemaža knyga...

Šiais metais vėl radome visą bičiulišką bičiulių šeimą, susišėkojome tas lentas, radome ir visos stovyklos spiritus movens — skardžiai giedantį Cicero gydytoją (ir iš viso labai dosnius medicinos atstovus!). Radome gražiomis kėjomis redaktorių, nevalgantį liežuviu, su alaus bokaflu, foto aparatu ir gelių puokšte ant baltų marškinėlių krūtinių. Jau pirmą rytą išgirdome virš lubų viena koja ant čiužinio besimankštinantį stovyklos ekonomą, radome vėl gausiai apkrautus valgio stalus... Atsidūsėdami krovėmės ir lėkštes — nenumesim čia svorio, — nenumesime...

Radome naujas, nuostabias Lietuvos dievdarbų medžio skulptūras, išraiškias, mus pasitinkantį ant kalnelio piemenelį su rageliu, radome Lietuvos išminčius, filosofus, politikus, apie kuriuos jau rašys kiti.

Na, bet grįžkime prie praėjusių metų.

Ieškojom tada tos ramios, ramios vietelės, kad miegotume be jokio triukšmo, kad tikrai pailsetume. Ir suradom. Nes galima, pavyzdžiui, įsipašyti bent porai parų kad ir Pilėnuose, nuostabioje stovyklavietėje, visai netoli nuo Dainavos, kur tarp miškelio ir kalnelių retai išsimečiusios ir lietuvių gražios sodybos.

Nudžiugom. Puikiai paklotos lovos, veidrodžiai, prie lovų spintelės, kilimėliai... Įsitaime karališkai, susidėjome daiktėlius, sukabinome rūbų. Išėjome kieman apsidairyti

— aplinkui gražu — tie miškeliai, krūmai, laukinės gėlės, raudoni balti dobiliukai — visai kaip Lietuvoje... Grįždamas apsižiūrėjom, kad mūsų namelyje nėra moterų kambario... Nuėjom į vieną koridoriaus galą, į kitą. Nėra. Vėliau atsiminėme — mums gi sakė — reikia pereiti per kiemą į atskirą namelį. Nenumesime. Pasivaikščioti juk sveika.

Visą pirmąją dieną praleidome Dainavoje, klausėmės paskaitų, susipažinome su stovyklautojais. Vakare, jau labai sutemus, gerieji ciceriškai atvežė mudvi iki pat didžiųjų Pilėnų vartų, užvertų sunkiomis grandinėmis. Ciceriškiai ieškojo, ieškojo ir kažkokiojo slėpnyje rado didelį vartų raktą. Sudžiūrėjo sunkios grandinės, mus įleido, vartus užrakino ir, tarė sudiev iki ryto, nuvažavo į vilą, kur patys buvo apsigyvenę.

Visur tylu, tamsu, mūšiški ir kiti nameliai stūkso vieniši, be žmonių... Savaitgaliais čia susirenka, sužūžia apylinkių šauliai. Gegužinės, suvažiavimai, šventės, laužai... O dabar tik mudvi. Atsidarė duris, patikrinome užraktą. Gana silpnas... Bet ko mums bijoti, esam dviese, aplink tik laukai, miškai, krūmai, tankiai suaugę medžiai, pelkės... Saugu.

Saugu tai saugu, bet nerimas lyg koks įkyrus uodas krebždena kažkur arti širdies. Tačiau nė viena neišsuduodam. Kaip čia prisipažinti, kad baimė kutena paširdžius...

O nusiprausti prieš miegą juk reikia... Na, eikime kartu. Mosuodamos rankšluosčiais, tyliai šlepsenai į patogumų namelį. Užsidegam šviesa. O siaube, durys čia beveik neužrakintos! Užramstome jas keliomis kėdėmis, šiukšlių dėže, stalėliu...

Paskui tyčia garsiai juokiamės, pūskaujame po šiltu dušu — nebijom, nebijom, juk aukšti vartai užrakinti, grandinėmis užkabinti...

Niekio neatsitiko. Tylu, ramu, mėnulis tik nedrąsiai išlenda iš po retų debesų, švystojia švento Jono vabalėliai, pelkėje kurkia varlės... Tikrai, ramybė neišpasakytą.

Grįžusios į savo palocius, užsklendžiame duris. Pasirodo, užraktai čia menki, bet užramstę jas dar keliomis kėdėmis, apsiraminam.

Migdykimės — sako bičiule. Taip, migdykimės, bet kad miegas visai neima. Vartais ant vieno šono, ant kito, ir vis vien neužmiegi. Tada pradėdi galvoti apie stovyklą, apie elegantiskus jaunus ir pagyvenusius stovyklautojus, iš veidų ir plaukų spalvos bandai atgauti ir metus iškai dramiški besivė-

sančių veidų. Ilgiau sustoji prie vieno iš jų — tai stovyklos ekonomo amžinai besisypsanti gyvenimo draugė... Gera pažinti tokius žmones, sakai sau...

Vėliau bandai prisigretinti prie garsių veikėjų, ypač jei jie teikiasi tave pasveikinti, prakalbinti. Analizuoji girdėtas paskaitas, supyksti, atsideidi, vėl supyksti ir dar labiau išsibudini. Mintyse ginčijiesi su visais, pyksti, kai jaunais, simpatingas veikėjas iliustruoja savo paskaitą gamtiškomis iliustracijomis, dar labiau pyksti, kai bando įrodinėti — kas gi tas Lemoht'as, Lietuva vaduoja? Neišvaduos, neišvaduos... O Lemoht'o atstovas, ilgai, taktiškai tylėjęs, pagaliau nuslopiną jaudintą nuotaiką, ramiai paaiškindamas apie tą puikų Pasaulio lietuvių centrą, kur daugiausia susibūre jaunų šeimos taip nuoširdžiai pluša, dirba, puošdami ir gerindami tą lietuviškos židini...

Šitaip įsigalvojus, jau nerimsti, jau vėlu, vėlu, laikas užmigti — juk pasaulio, nei savų kuprų neištaisys, nors ir kaip stengtumeis. Juk tai mūsų charakteris — nesugyventi, priešintis vienas kitam, neieškoti to, kas jungia, o kas skiria...

Skaitiuoju iki šimto, dviejų, maldiesi, bandai prieš save įsivaizduoti plevėnančią žvakės liepsnelę, kuri, pagal daktarų patarimus, turėtų greitai tave užmigdyti, ir vis vien neužmiegi.

Staiga už lango sukrebžda. Bičiulė tyliai sako — ar girdi? Girdžiui, girdžiui... Tai turbūt vejas, miegokim, pasimelskim ir miegokim —

ramina ji. Taip, taip, sumurmu — bet neužmiegu... Žinau, ir ji nemiega, galbūt atvirrom akim žiūri į tamsą, lyg ten ką baisaus regėtų.

Tada vėl grįžti savo mintyse pas stovyklaujančius Baltuosius rūmuose, gailiesi, kad nepasirinkai Dainavos namelių ant kalniuko, pavydi, kad gal ten jie visi jau seniai sapnus sapnuoja... Mastai vėl apie stovyklaujančią gerą daktarą, šypsaisi, kaip jis gydo ligonį, dar priedo jam įdėdamas kišenėn savo laikrodį, jei pasitaiko, kad pacienas jo neturi. Arba atiduoda jam savo nesenai nusipirktą švarką... Mastai apie suvalkietį dievdarbį, kurio kryžiai puošia Dainavos kalnelį, mastai apie didžiojo poeto pergalę tėvynėje, jautriu poezijos žodžiu sujungus visą tautą, apie gyvenimišką jauno Lietuvos kunigo pamokslą, apie tremtinio kunigo skaudžiai išgyventas dienas Sibiro lageriuose...

Ir įsiskaudini, ir neužmiegi...

Už lango smarkiai sužūžia. Lyg susitarusios, abi pašokam iš lovų. Ir tu nemiegojai, ir tu... O jau aušta. Bus sunki diena...

Staiga bičiulė surinka: žiūrėk, žiūrėk, dramblys! Dramblys?

Prispaudau veidą prie lango. Tikrai! Didžiulis dramblys juda, artinasi... Dramblys Pilėnuose? O kodėl ne? Kaimyniniam mieste rusų cirkas, o jų drambliai tai oho! Daugybę kartų skaitėm, kaip drambliai ir kitokie žvėrys pabėga iš cirko. Gal čia ir yra pabėgęs... O

siaube!... Neseniai Chicagoje tik kiaušė pabėgo, o visi išsigando. Čia gi dramblys!

Jaučiui, jau dreba kojos. Nepajudu iš vietos. Akys tamsu. Ką darysim? Duryj užramstytos net keliom kėdėm, bet kas drambliui dūrys, kas kėdės? Nosies galą nuneštų visą šį namelį su mumis ir mūsų gražiais drabužiais, kuriais žadėjome čia stovykloje pasipuoti... O vartai? Vartai, tai vartai, bet kas gi tos vartų grandinės rusiškam drambliui? Aplink jokių tvorų, pelkė, tankūs krūmai — bet kas drambliui pelkė?...

Perskrodžia baisi mintis — gal jau nebematysim rytojaus, gal jau rašys laikraščiuose, kaip mudvi nusinešė dramblys su visais nameliais, lovomis ir prie lovų kilimėliais... Drebu. Dreba turbūt ir mano bičiulė. Matome tik j mus pamazų, pamazų besiatrinantį didžiulį Maskvos cirko dramblių...

Tačiau dramblys sustojio vietoje. Stovi sau, nejuda, tik plačia uodega mosuoja. Mudvi sunkiai atsidūsam — kas bus, tas bus, jau vis vien niekur neišbėgsime. Tyliai sunešam prie durų visas likusias namelio kėdes ir laukiam. Apie miegą jau nė nesvajojam, kad tik greičiau tas rytas ateitų... Staiga džekšt, džekšt... Ateina, ateina — surinku nesavų balsu — jau lūžta medžių šakos, visos medės, jau artyn, artyn... Ateina, ateina — kartojo mechanškai — o ten už lango jau atsiskiria dramblio nosis, uodega, vėliau jau ir visas kūnas skyla pusiau. Mums jau kažkas vaidenasi, lyg kokiam transe... Kas gi čia darosi? — Dramblys krinta, kniumba — gal atsivijo jį cirko medžiokliai su botagais ir kardais? Dramblys velka dar kojas, kyštelį dar ilga uodega...

— Rūkias, rūkias, brangiųjų, rūkias! — staiga sušunka bičiulė. — Tai didžiuliai rūko kamuoliai!... Mūsų dramblys tai Dainavos pelkių rūkias! — šokinėja ji iš džiaugsmo, ir mudvi abi šokinėjam lyg kokios mergiškios, kartodamos — dramblio rūkias, dramblio rūkias!... Ir juokiamės, ir juokiamės, kol netekusios jėgų sukrintame ant lovų beveik uždusios...

O Afrika, Afrika, o baltosios dramblio iltys!...

Išbėgame vienmarškinės į lauką, kur jau pradeda raudonuoti dangus, kur už kalnelių, už miško jau rengiasi atsikelti saulė, kur laukinės gėlės ir krūmai prausiasi tiršto, miglotoj rasoj. Ir sakome tada viena kitai — niekam, niekam neprasitarkim apie tą dramblių... O kitais metais būtinai apsigyvenkime Baltuosiuose rūmuose arba Dainavos nameliuose. Ir nebijome tada nei dramblių, nei meškų, nei kitokių baisulių, nes toks spiežius stiprių vyrų — fronto bičiulių — mus apgins!

Dainava, Mančesteris, Michiganas

Virgilijaus Kaulio nuotrauka

Kazio Bradūno poezijos rinktinė Lietuvos jaunimui

VYTAUTAS A. JONYNAS

Marmuras gulėjo ir laukė...

Henrikas Radauskas

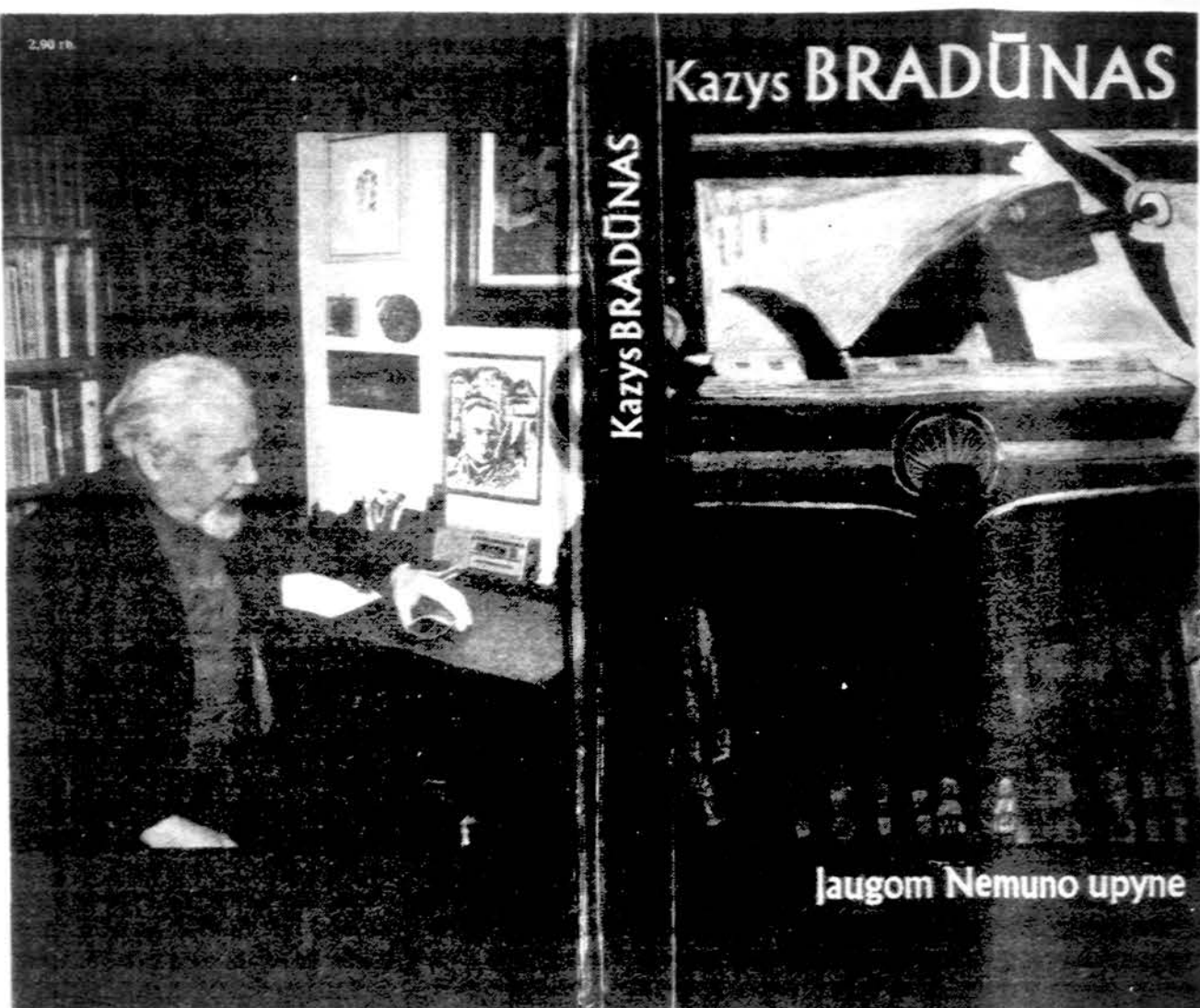
Poeto, kritiko, žurnalų redaktoriaus Kazimiero Bradūno pavarde turėtų būti, jei ne žinoma, tai bent girdėta kiekvienam raštingam išeivui. Kitaip yra Lietuvoje... ir tai ne žmonių kalte. Per šiuos dešimtmečius jiems buvo slapstoma išeivijos politinė, visuomeninė ir kultūrinė veikla. Varžomi tiesioginiai kontaktai su „atplaišomis“. Kas be ko, retkarčiais prarandavo tenai pro muitininkus ir fariziejus vienas kitas išeivijos leidinėlį. Kokia nors to paties Bradūno sudaigstyta poezijos antologija (Vytauto Mačernio lyrika, „Žemės“ antologija, *Lietuvių poezijos III tomas*) ar literatūros istorija (*Lietuvių literatūra svetur*), o gal koks jo redaguotas žurnalas (*Aidų, Literatūros lankų*) numeris. Bet tokie dalykai būdavo nedažni; veikiau atsitiktiniai. Įvykę dažniausiai kokių nors tenykščių „atodrekių“ tarpais.

Šiaip oficialiai Bradūnas buvo aiškiai įrašytas į patį juodžiausią sąrašą. Tai patvirtino atvykęs Amerikon gyventi Tomas Venclova. Bradūno lyrikos svarba buvo aiškiai menkinama. Kai 1967 metais globėjškioji „Tėviškės“ draugija, kuri tada vadinosi „Kultūrinių ryšių su užsienio lietuviais komiteto“ vardu, išleido Vytauto Kazakevičiaus redaguotą poezijos chrestomatiją – *Grazi tu, mano brangi tėvyne*, Bradūno lyrikai buvo joje atstovaujama vos keturiais eilėraščiais, nors tuo metu jis buvo septyneto rinkinių autorium. 1971 metais pasirodžiusioje tenykštėje *Lietuvių literatūros istorijoje* Bradūno pavardė iš viso neminima.

Derėtų tačiau sutikti, kad iš dalies dėl to tylos boikoto kaltas ir paties Bradūno neveržlumas, jo stoka ryžto kopti „per skausmus į garbę“. Kiek prisimenam, būta anais niūriais laikais ir trumpalaikių atšylių, kada čionykščiams rašytojams būdavo siūloma susiėti ten redaguojamiems *Poezijos pavasariams* pluoštelį eilių. Kai atsilankiusius tėvynės vežiojo po tos šventės iškilmes per juos tautinių juostų perpetėmis.

Ar tokių šnekinimų Bradūnas nesuilaikė, ar išklaušė ju, jis neparodė deramo kovingumo, lankstumo bei autoreklamos, sunku mums nustatyti. (Dar visai neseniai, 1988 metais, jis buvo *Draugė* paneigęs, kad gandai, jog būsią leidžiami jo lyrikos rinkiniai Vilniuj, neatitinka tikrovės.) Tikriausiai jo nepaslinkumą bus nulėmęs tvirtas įsitikinimas, kad jo kūrybinis palikimas anksčiau ar vėliau pareis į laisvą tėviškę, ir kad jam, kaip tam Radausko marmurui, nebaisu pagulėti ir palūkti.

Dabar tie lūkesčiai realizavosi. Priešais mane gulėdavo, skoningai išleista, nors kukliais kartoniniais viršeliais, Bradūno poezijos rinktinė, pavadinta skambiai ir prasmingai *Jaugom Nemuno upyne*. Leidinio išdėstymas rūpestingas. Korektūros klaidų ne per daugiausia. Priešingai ten išleista Alfonso Nykos-Niliūno *Būties erozijos*, šriftas šiuokart be priekaištų. Ilustracijos savitos, moderninės; primenančios Giorgio de Chirico manekenus, tik šiuokart su sparneliais; angelaitukais. Bet juos padarė bičiuliška kito poeto – Leonardo Gutausko – ranka. Jaudinantis, kolegiškas mostas. Tačiau be staigmenų neapsieinama. Bradūno eilėraščių nepalydi nei knygoj, nei viršelio applanke (jo nėra) – joks tenykščio kritiko žodis. Ir paties Bradūno pratarmėlė, priešingai Henriko Nagio *Grįžulo* įvadui – trumpa ir techniško pobūdžio. Tiesa, skaitytojas daug sužino apie poeto kūrybinės raidos

Vyturio leidyklos Vilniuje 1990 metais išleistas Kazio Bradūno poezijos rinktinės „Jaugom Nemuno upyne“ viršelis. Knygos dailininkas – Kazimieras Paskauskas. Ilustracijos – Leonardas Gutauskas. Poeto nuotrauka – Onos Pajedaitės.

etapus iš leidinio gale įdėtos poeto knygų bibliografijos. Tai perimtas iš *Krikšto vandens Joninių naktį* aplanko sąvadas, išvardijantis visas poeto knygas (15) bei laimėtas premijas (10). Neabejotinai, padedantis tenykščiam skaitytojui suvokti poeto interesus įvairybę, bet ne kažin kaip atitinkantis jam jo lyrikos savastį. Bet tai tik neaiškumų pradžia.

Rinkinį *Jaugom Nemuno upyne* išleido Vyturio leidykla. Metrikoj pažymima, kad tai rinktinė jaunimui. Tai patvirtina savo pratarmėlėje ir pats autorius. Ir ten leidinys aptariamas, kaip „mokyklai ir jaunimui skirta autorinės serijos knyga“. Tačiau ten pat skaitytojas perspėjamas, kad kita leidykla – Vaga – publikuojanti antra tiek Bradūno eilėraščių ir kad abi tos knygos sudarysiančios „lyg ir du Kazio Bradūno poezijos tomas“. Kad taip faktiškai yra, liudija Bradūno paaiškinimas, jog „vienoje ir kitoje rinktinėje pasikartojančių eilėraščių palyginti nedaug“. Kam tada praminti Vyturio leidinį „jaunimui skirta knyga“, Bradūnas aiškina tuo, kad jo ši jo rinktinė pradeda pačių ankstyviausių, niekur neskelbtų, eilių pluoštą. Taip pat sako, kad aplamai atranką nulėmęs temų, struktūrų bei nuotaikų kaitos įvairumas, o ne pačių eilėraščių formos tobulumas. Skaitytojui, pasitinkančiam bet kokią rinktinę kaip puošniausių žiedų girliandą, įpratusiam matyti mažulėlius maitinamus skaniausiais poetinės kulinarijos skanėtais, šie poeto pasisakymai skamba pernelyg akademiškai kauzistika.

Žvelgiant į *Jaugom Nemuno upyne* kaip į Kazio Bradūno kūrybinės raidos spektroskopiją, tenka pripažinti, kad leidinio išgaunamas rezultatas pozityvus. Knygoj reprezentuojami visi poeto rinkiniai, nors atrenkamų „eilėraščių vienetų“ skaičius įvairuoja. Kartais tai aštuntadalis rinkinio (*Užeigoje prie Vilniaus vieškelio*), kartais apytikriai – ketvirtadalis (*Devynios baladės, Donelaičio kapas*) kartais – pusė (*Vilniaus varpai*). Pastaruoju atveju proporcija ypačiai pasiteisina. Juk nebūtinai juokaudamas, Justinas Marcinkevičius yra pasiūlęs užduoti kiekvienam kandidatuojančiam į Rašytojų sąjungą eilėkalei sukurti visų pirma sonetą, idant būtų galima „patikrinti jo profesinius sugebėjimus“ (*Dienoraštis be datų*, 1981). Žodžiu, žvelgiant į rinkinio sandarą statistinio ešantijono („siamplio“) požūriu, vargu ar galima būtų

paneigti jo reprezentatyvumą. Tam tikra prasme rinktinė iliustruoja ir poeto tvirtėjantį formos įveikimą. Kadangi sudedamas nemažas (18) pluoštas jaunystės eilėraščių, galima, be abejo, atsekti debutanto vadavimąsi iš skolintų, nudėvėtų romantinės lyrikos atributų. Jo, sakytumėm, staigų persimetimą į konkrečių „žemiškų“ metaforų vaizdyną.

„Gražų rašymą“, tą sunkiai pašalinamą poetiniu žodžiu dekoratyvią retoriką pakeičia išjaustos kontempliatyvinės lyrikos, ateinančios iš gilios savitabos, dermė. Panteistinės savimonės darna. Emocinis Bradūno imlumas nesumažėja ir kai jo pasiūlaunama poetiniu žodžiu komentuoti stambiųjų Lietuvos asmenybių, jei ne genijų, sukaustis (Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino, M. K. Čiurlionio, Kristijono Donelaičio). Arba, kai jis panūsta perteikti savo minčių sąsąukas su šventraščio tekstais.

Kodėl tada, nežūrint visų šių dalykų, išeivis skaitytojas pasigenda *Jaugom Nemuno upyne* „tikrojo“, jam artimo Bradūno? Atsakytumėm, priežastis yra paprasta, lengvai atspėjama. Vyturio leidyklos knygelėje jaunimui tėra vos 200 eilėraščių, tuo tarpu kai pratarmėje Bradūnas sakos parašęs jų arti tūkstančio. Bet juk atrinkti Bradūnui savo posmus antologijos nėra jokia pirmiena. Jų prireikė (tiesa, senokai, 1950 metais) *Žemės* antologijai, paskui, vėliau, redaguojant *Lietuvių poezijos* trečiąjį tomą. Kiekviename tų leidinių buvo apie pusimintį Bradūno „eilėraščių vienetų“. Jie įsirižė mūsų atmintyje. Tačiau tik devyni iš 54 eilėraščių, radusių įglobstį *Žemėje*, aptinkami Vyturio leidyklos leidinyje. Dar mažiau, vos 5 iš 53, įdėtų *Lietuvių poezijos* trečiajam tome, pakartojami rinktinėje *Jaugom Nemuno upyne*. Kodėl?

Rasit per daug nesumeluosiu, pasakęs, kad, nežūrint, kaip būtų dantytas poeto kūrybinės raidos kreivė, visados būna paprastai koks vienas rinkinys, kuris pilniausiai išsako jo dvasinį turinį. Įsikerta skaitytojo atmintyje, kaip nepakartojamo vientisumo pavyzdys. Tokiais būtų, sakykim, Henriko Radausko *Strėlė danguje*, Alfonso Nykos-Niliūno *Orfejaus medis*, Marcelijaus Martinaičio *Saulės graža* ir t.t. Mano ir dar kai kieno nuomone, Bradūno atveju tokiu rinkiniu būtų *Devynios baladės*. Bradūno rinktinėje jaunimui *Jaugom Nemuno upyne* ši knyga anaipol nėra ignoruojama. Iš jos paimtas netgi ketvirtadalis „eilėraščių viene-

tų“. Formaliai žūrint, viskas gerai. Peržvelgus tačiau pačią atranką, akivaizdu, kad esama kažkokios manipuliacijos ar, nūdieniais terminais kalbant, „perestroikos“. Kai vietoj „Vitražo“ parenkamas „Grabadribio“ ciklas, vietoje „Milžinkapių“ – „Prologo“ ar „Variacijų“ skyreliai, pagaliau iš dviejų rinkinyje esančių „Knygos“ variantų parenkamas ne pirmasis, kovingas, tribūninis, o užsklandinis, skendintis „gražaus kalbėjimo“ vatoj, skaitytojo sąmonėje ir vaizduotėje profiliuojasi skirtingi poeto siluetai. Galimas daiktas, kad to „fade-out“, kaip sakoma kinematografijoje, efektas tėra vien mūsų prirašumo „žemininkiskai“ jo poezijai (jis pats tą terminą naudoja *Sietyno VI* knygoj, 1989) padarinium. Optinė apgaule. Bet kadangi *Jaugom Nemuno upyne* skiriamas jaunimui, sunku iš to įtartinimo malversacijom išsivaduoti.

Beviltiška, žinoma, būtų mėginti nusakyti keliais žodžiais Bradūno lyrikos esmę ar net akstinus, stumiančius jį kurti. Nebent pasakius, kad jinai, kaip kiekviena autentiška poezija, gimdoma vienvietės pajautos ir noro suprasti žmogų. O tai, kaip aiškina Justinas Marcinkevičius savo *Dienorašty be datų*, „be galo daug, tai beveik nepasiekiamas, nes kiekvienas supranta tik tiek, kiek randa savyje, kiek turi savyje“.

Rasit Bradūno laimė buvo toji, kad jis aptiko savyje tą radioaktyvų elementą, save kaip įtingių palikuonį, labai anksti:

Aš, praveręs dobilienos pluta,
Tūkstantius pėdų po ja randu...

Svarbu, kad tas savojo identiteto nustatymas egzilės ūkanose tolydžio vis gilėjo, intensyvejo. Bent toks laukiniškas, religinio (ne bažnytinio, liturginiais apradais pasireižusio) poeto, sujungiančio savyje pagoniškosios ir krikščioniškosios pasaulėjautos pradus, profilis buvo *Žemės* antologijos ir *Lietuvių poezijos* trečiojo tomo puslapiuose. Ir mūsų atmintyje. „Žemininko“ avant la lettre įvaizdis. Ne kokio žemdirbio-gaspadoriaus, kaip kai kas mėgina jį nupiešti, bet autentiškas sau-žmogaus. Posmų kaip:

Žemės valgymu prisiekiu šventą
neapykantą.
Ji galioja prieš ir po mirties,
Žemė vedasi mane kaip įkaitą,
Užrįstom akim, vėlėna prie
širdies.

autorius Tai buvo visiškai nau-
(Nukelta į 4 psl.)

Kazys Bradūnas

IŠ RINKTINĖS „JAUGOM NEMUNO UPYNE“

TIKTAI PER PAUKŠČIO SKRYDĮ

Ten mūsų tėviškės tiktai per paukščio skrydį,
Tie patys debesys ir ta pati tarmė.
Aš tik seku didžiulę tavo brydę,
Ieškodamas, kur viso to versmė,

Kur pabaiga, kuri visus išbarsto,
Kaip smiltis prie neperžengtos varčios.
Aš ateinu prie užmuštojo Pričkaus karsto
Ir būro lūpomis meldžiuos...

Ne. Aš nesimeldžiu – aš melstis negaliu,
Aš tik atsiklaupiu ir kaip žemė tyliu...

Klausydamas pavasario skambėjimo
Ir svaigdamas nuo vasaros žolynų kvapo,
Aš ieškau Donelaičio kapo –
Jis turi būti čia – o rasti negaliu,
Todėl atsiklaupiu ir kaip žemė tyliu...

Ir kai jau vėju atūžia ruduo,
Kada pusnynuos ima stūgauti vilkai,
Kai po žole ir mano palaikai,
Aš jį randu, jau nesusietą
Nei su laiku, nei su erdve,
Ne užkasta Tolminkiemio poeta,
O žemė, gimdančią save.

TOLMINKIEMIO VAKARO ATODŪSIS

Jau lapai sugulė – viršūnės nori miego.
Antra diena jas daužė vėtrų spragilai.
Dabar vėl žvaigždės debesų briaunom atbėgo,
Kaip švytintys sidabro vabalai,

Kurių nesurenka čiulbėdama lakštingala,
Kurių ranka nubraukti negali –
Laiminga tik ir nelaiminga,
Širdie poeto, ko tyli,

Klausydamas, kaip kalnan kopia rūkas,
Netilpdamas upelio daubose,
Kaip virptelia pabudęs vyturiukas
Ir medžiai atsidūsta sapnuose.

ŽODŽIAI

Pasislėpė žodžiai po medžiais,
Po javais, po pakelio žole –
Pavarai tu arkliauk pavadžiais
Ir išlėpęs žingsniuojį šalia.

Karštą žodį po žodžio atradamas,
Ridinėjį delnuos kaip kaštoną,
Čia pat iš tų žodžių iškepdamas
Šiltą hegzametro duoną...

O mes dabar, tartum patrake,
Tarškam ratais kitais,
Žodžius lyg arklus užplakę
Devyniais prakaitais,

Kol nugriūva jie užkapoti
Pakelio akmenyse –
Ir Donelaitis ima raudoti
Žodžio šermenyse.

DONELAITIS LOŠIA KORTOMIS SU MIRTIMI

Kai šiaurėn: paršvilpė kregždės,
Atvėrė tu langą į saulę
Ir kortas padalinai
Tarp savęs ir mirties.

O, kaip tau sekėsi
Vasaros popiečiais,
Kada javų brandumu
Mirčiai kortas sumaišėi.

Bet slapta jai ruduo
Žemėtu pirštu
Pradengė juodąjį tūzą...
Dieve, dabar pamačiau –
Tavo rankos ėmė drebėti...

Ir jau šaltis žiemos
Užmė žadą,
Kai, partiją baigiant,
Buvo atvožtas
Dočio parvežtas karstas...

Tada tu metei
Viską laiminčią kortą –
Paklojai METUS.

SAULĖS APEIGA

Tu įneši man saulelę
Pro durų aprūkusių staktą –
Dabar vos atminti galiu,
Kai pabeldei akmenėliu
Mano lopšin –
O aplinkui kaip sapnas, kurio netekai,
Jau budo Romintos miškai.

Padėjai tada man saulelę,
Lyg perkeistą duoną, ant stalo –
Ir drobė išbalė.
Paskui prasidėjo ilga
Gyvenimo apeiga,
Kurioje, kaip kodylo grūdai,
Kvepėjo Romintos žiedai.

Kur tu dabar, saulele,
Užpūsta, išnešta, užkasta?
Ar paliesiu ten žemę kakta
Klausdamas, ar galiu
Pasibelsti akmenėliu
Tavo karstan
Tenai, kur vėlai vakare
Šlama Romintos giria.

DONELAIČIO KAPAS

I drėgna, dubų kapą susigėrė
Kraujas ir prakaitas, gyvybė ir mirtis –
Pakelk nuo varpučio negyvą vyturėlį,
Bečiulbantį ant rankų nebūties,

Kur lyg šaltinis, iš kurio jis gėrė,
Pro kapą vėl prasiveržia būtis –
Ant varpučio rasų karoliais žėri
Kraujas ir prakaitas, gyvybė ir mirtis.

KRISTALAS

Liepos baigia žydėti –
Jau po medonešio.
Lieka tik vaško kvapas
Žemdirbio suirne.

Dienos trumpėja –
Vesta darbymetis,
O degančiam dulse
Tik prakaito druskos
Mažas kristalas.

ŠVENTO IZIDORIAUS VAKARIENĖ

Alkani angelai prašo duonos,
Tikros, ruginės.
Laimingo angelo rankos
Dreba iš džiaugsmo,
Ir dangiška giesmė
Pavirsta į darbo dainą,
Kietąją pluta
Lūpom palietus.

BADAS

Mano protėvis mirė badu –
Nežinau už ką keršijo žemė.
Dabar, kada sūnų vedu
Pirmosios Komunijos,
Žinau, kodėl miręs badu
Mano protėvis vėl man prisiminė.

Mūsų ainiai troškulių mirs.
Bet gentis šaltiniu neužanka,
Tik vaitodama pakelia ranką
Pirmagimių Krikštui,
Bado Komunijai.

MALIMO MALDA

Viešpatie, leisk man byrėti
Grūdų ir Tavo kletį...

Kad tik pasemtum,
Kad tik užpiltum
Sauja pirmąja
Ant girnų akmenio.

Noriu pavirsti duona,
Raugu ugnyje.

